

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

І. Г. БАБИЧ

ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Навчально-методичний посібник

до вивчення дисципліни «Захист цивільних прав»
для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «магістр»,
за спеціальністю 081 «Право»
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

Одеса
Фенікс
2023

УДК 347
3-38

Рекомендовано до друку навчально-методичною радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 4 від 5 травня 2023 року)

Укладач - Бабич Ірина Григорівна, кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська
юридична академія».

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9874-7297>

Рецензенти:

Булеця С. - доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри
цивільного права та процесу юридичного факультету ДВНЗ «УжНУ»;

Церковна О. - кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін Одеського державного університету
внутрішніх справ.

Захист цивільних справ : навч.-метод. посіб. [Електронне ви- 3-38
дання] / І. Г. Бабич; Нац. ун-т «Одеська юрид. Академія». - Одеса : Фенікс.
2023,- 26 с. - Режим доступу: <https://hdl.handle.net/11300/25623>

ISBN 978-966-928-948-3

Навчально-методичний посібник містить рекомендації та плани семінарських занять
з курсу «Захисту цивільних прав». Складений відповідно до Робочої програми «Захист
цивільних прав», для здобувачів вищої юридичної освіти, студентів 2 курсу факультету
Адвокатури та антикорупційної діяльності, спеціальність «правознавство».

УДК 347

ISBN 978-966-928-948-3

© І. Г. Бабич, 2023

ПЕРЕДМОВА

Навчальний курс «Захист прав » спрямований на отримання і поглиблення знань студентів з особливостей правового регулювання відносин, пов'язаних із реалізацією та захистом цивільних прав. Курс фокусується на розвитку здатності студентів обґрунтовувати свою позицію у спорах та дискусіях, що стосуються захисту цивільних прав та інтересів. В рамках курсу вивчаються норми матеріального права, що забезпечують захист порушених, оспорюваних та невизнаних цивільних прав. Особлива увага приділяється способам захисту цивільних прав в судовому порядку.

Цивільне право має бути забезпечене конкретним правовим засобом захисту. При відсутності такого захисту не здійснюється суб'єктивне цивільне право: яке саме і складається із правомочностей на власні дії та правомочності на захист цивільних прав.

Відповідно на ст. 19. Конституції України правовий порядок ґрунтується не положеннях, що ніхто не може бути примушений робити те, що не встановлено законодавством. Кожен має право відстояти свої права, свободу чи інтереси передбаченими законом заходами захисту. Права і свободи, які не отримують захист є обмеженими. Захист своїх прав і свобод здійснюється відповідно до порядку встановленого законом. Предметом даного курсу є саме вивчення такого порядку захисту цивільних прав.

Представлена дисципліна дає можливість поглибити розуміння питань українського цивільного права. Зважаючи на вищезазначене дуже важливо оволодіти процедурою курсу студентам-юристам. Його мета – аналіз чинного законодавства України, що регулює правовідносини, пов'язані із завданням і відшкодуванням шкоди, базис теоретичний цивільного законодавства, вчення про суб'єктів цивільного права, підстави виникнення цивільних правовідносин порядок здійснення і захисту прав та їх правовий аналіз. Цей курс допоможе глибше вивчити окремі статті Цивільного кодексу, оновленого на основі ЦК України, які мають не лише теоретичне, а й практичне значення.

1. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. АНОТАЦІЯ

Мета вивчення

Сформувати цілісне уявлення та надати поглиблені знання про цивільне право та законодавство України, роль та особливості актів цивільного законодавства і права у врегулюванні окремих цивільних правовідносин, проблемні питання цивільно-правових договорів і правових звичаїв. Розглянути особливі питання здійснення цивільних прав та суб'єктивних інтересів, проблемні питання права власності і права інтелектуальної власності та інші.

Результати навчання

Після вивчення курсу здобувач вищої освіти буде (спроможний):

- 1) розробити пропозиції щодо вирішення дискусійних питань у сфері цивільного права;
- 2) виділити особливості сучасних концепцій у сфері цивільного права;
- 3) продемонструвати інтегральне розуміння закономірностей та тенденцій розвитку цивільного права;
- 4) інтерпретувати особливості цивільного права;
- 5) демонструвати глибинне розуміння цивільного права;
- 6) інтегрувати знання і вирішити комплексні дослідницькі задачі у сфері цивільного права.

1.2. ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ

Об'єктом оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти є знання, вміння та навички, його інформаційна, соціальна, комунікативна компетентність. Оцінюватися може виконання будь-яких навчальних завдань, під час роботи над якими здобувачі вищої освіти демонструють власне аналітичне мислення: розгор-

нуті і стислі усні відповіді, письмові роботи, доповіді, реферати, участь в дискусіях тощо.

При визначенні навчальних досягнень студентів аналізу підлягають: характеристики відповіді здобувача вищої освіти: елементарна, фрагментарна, неповна, повна, логічна, доказова, обґрунтована, творча; якість знань, правильність, повнота, осмисленість, глибина, гнучкість, дієвість, системність, узагальненість, міцність; ступінь сформованості загально навчальних та предметних умінь і навичок; рівень оволодіння розумовими операціями: вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, робити висновки тощо; досвід творчої діяльності (вміння виявляти проблеми, формулювати гіпотези, розв'язувати проблеми); самостійність оцінних суджень.

Поточний контроль знань є невід'ємною частиною всього навчального процесу і засобом виявлення ступеню засвоєння здобувачем вищої освіти програмного матеріалу.

Поточний контроль роботи повинен:

- допомагати здобувачеві вищої освіти в організації його роботи;
- привчати до систематичного опрацювання матеріалу і підготовки до сприйняття наступних тем з програми дисципліни;
- виявити ступінь відповідальності здобувача вищої освіти та його ставлення до роботи, причини, що перешкоджають виконувати навчальну програму;
- стимулювати активність та інтерес у вивченні науки; виявити обсяг,
- глибину і якість сприйняття матеріалу, який вивчається; визначити недоліки і прогалини у знаннях та шляхи їх усунення;
- виявити рівень опанування навичками самостійної роботи.

Критерії оцінювання під час поточного контролю

У відповідності до визначених критеріїв поточний контроль здійснюється за визначеною силябусом (робочою навчальною програмою) системою.

Таблиця 1

**Шкала оцінювання навчальної діяльності
здобувача вищої освіти**

Шкала оцінювання			
Оцінка	Відсотки	Бали	Опис
A		90–100	відмінно
B		82–89	добре
C		75–81	добре
D		64–74	задовільно
E		60–63	задовільно
Fx		35–59	незадовільно з можливістю повторного складання
F		1–34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

1.3. ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИКЛАДАННЯ ТА НАВЧАННЯ

У процесі навчання використовуються останні редакції нормативно-правових актів. В процесі викладання і вивчення застосовуються перевірені програми і сервіси *Google Class*, *Google jimboard*, *Google keep* та інші. Офлайн заняття проводяться за допомогою програми *Zoom*. У цілому застосовується програма навчання за допомогою системи *MOODLE*.

2. НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Бакалавр освітньо- науковий рівень	Курс	Семестр	Лекцій, год.	Практичні заняття, год.	Всього ауд., год.	Самостій- на робота, год.	Всього годин	Форма контролю
денна форма навчання	4	1	20	22	42			залік

Програма та тематичний план навчальної дисципліни

Програма навчаль- ної дис- ципліни	т.1 Визнання і захист цивільних прав. т.2 Здійснення і захист цивільних прав т.3 Охорона і захист цивільних прав т.4 Захист цивільних прав у окремих видах зобов'язань т.5 Спеціальні способи захисту цивільних прав
---	--

Лекційні заняття			
Символ одиниці змісту	Опис змісту навчання (теми)	Посилання на РН дис- ципліни	год.
Тема 1	Визнання і захист цивільних прав.	1, 2, 3, 4, 5	4
Тема 2	Здійснення і захист цивільних прав	1, 2, 3, 4, 5	4
Тема 3	Охорона і захист цивільних прав За- хист цивільних прав у окремих видах зобов'язань	1, 2, 3 4, 5	2
Тема 4	Захист цивільних прав у окремих видах зобов'язань	1, 2, 3, 4, 5	2
Тема 5	Спеціальні способи захисту цивільних прав	1, 2, 3, 4, 5	2

Практичні, семінарські, лабораторні заняття			
Символ одиниці змісту	Опис змісту навчання (теми) Поняття та здійснення цивільних прав	Посилання на РН дис- ципліни	год.
Тема 1	Визнання і захист цивільних прав.	1, 2, 3, 4, 5	4
Тема 2	Здійснення і захист цивільних прав	1, 2, 3, 4, 5	4
Тема 3	Охорона і захист цивільних прав За- хист цивільних прав у окремих видах зобов'язань	1, 2, 3, 4, 5	4
Тема 4	Захист цивільних прав у окремих видах зобов'язань	1, 2, 3, 4, 5	2
Тема 5	Спеціальні способи захисту цивільних прав	1, 2, 3, 4, 5	2

Самостійна робота			
Символ одиниці змісту	Опис змісту навчання (наприклад, теми або види навчальної активності)	Посилання на РН дис- ципліни	год.
Тема 1	Визнання і захист цивільних прав.	1, 2, 3, 4, 5	6
Тема 2	Здійснення і захист цивільних прав	1, 2, 3, 4, 5	6
Тема 3	Охорона і захист цивільних прав За- хист цивільних прав у окремих видах зобов'язань	1, 2, 3, 4, 5	6
Тема 4	Захист цивільних прав у окремих видах зобов'язань	1, 2, 3, 4, 5	6
Тема 5	Спеціальні способи захисту цивільних прав	1, 2, 3, 4, 5	6

3. ВСТУП ДО ДИСЦИПЛІНИ

Ухвалення Цивільного кодексу України у 2013 році ознаменувало новий етап розвитку цивільного права України. Він містить багато новацій порівняно з попереднім законодавством. Але не всі вони заслуговують на безумовну позитивну оцінку, що свідчить про доцільність внесення окремих змін, бо судова практика вказує на це. Науковий аналіз у наш час стає важливим завданням юриспруденції.

Серед всіх правових інститутів, особливе місце посідають інститути реалізації та захисту суб'єктивного цивільного права та інтересу.

Кожна зацікавлена особа має права відповідно до встановленого законодавства звернутися до суду за захистом свого права та захистити його належним чином,

Під способом захисту суб'єктивних прав розуміється порядок забезпечення відновлення (визнання) порушених прав та поточний правовий вплив на порушника з метою повернення порушеного майна тощо. (ст. 16 ЦК України)

Встановлено такі способи захисту цивільних прав: 1) визнання прав; 2) визнання правочину недійсний; 3) припинення виробництва у разі порушення прав; 4) відновлення порушеного права; 5) примусове виконання майнових зобов'язань особи; 6) зміна правовідносин; 7) припинення відносин; 8) відшкодування збитків та інші.

Важливо, щоб випускники вищих юридичних вузів володіли необхідними знаннями у сфері здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів.

Методологія. Використовуються загально-теоретичні і спеціальні методи пізнання. Метод історизму, діалектичний метод.

Курс пов'язаний із всіма основними курсами цивільно-права: «Теорія права», «Цивільне право України», «Римське право» та інші.

4. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ТЕМА 1. ВИЗНАННЯ І ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ 2 ГОД

1. Поняття та види суб'єктивних цивільних прав.
2. Поняття та класифікація юридичних фактів у цивільному праві.
3. Юридичні склади.
4. Правочин як підстава виникнення цивільних прав.
5. Створення об'єкта інтелектуальної власності як підстава виникнення цивільних прав.
6. Завдання шкоди як юридичний факт.
7. Акти органів публічної влади, їх службових, посадових осіб як підстави виникнення цивільних прав.
8. Рішення суду як підстава виникнення цивільних прав.
9. Поняття здійснення суб'єктивних цивільних прав.
10. Принципи здійснення цивільних прав.

Методичні вказівки

Зміст цивільних правовідносин складають суб'єктивні права та обов'язки його учасників.

Суб'єктивне цивільне право є міра дозволеного поведінки суб'єкта цивільних правовідносин. Суб'єктивне цивільне право – складне юридичне утворення, що має власний зміст, яке складається з юридичних можливостей, наданих суб'єкту. Юридичні можливості як складові частини змісту суб'єктивного цивільного права називаються правомочностями.

Суб'єктивна обов'язок – міра належної поведінки учасника цивільного правовідносини. Сутність обов'язків криється в необхідності вчинення суб'єктом певних дій або утримання від соціально шкідливих дій.

Юридичні факти у цивільному праві – це обставини, наявність яких тягне встановлення, зміну, припинення або інші трансформації цивільних прав і обов'язків (цивільних правовідносин).

Від юридичних фактів відрізняють так звані «юридичні умови» – обставини, що мають юридичне значення для настання правових наслідків, але пов'язані з ними не прямо, а через проміжні ланки

Питання для обговорення

1. Визначити суб'єктивні цивільні права та виокремити інтереси;
2. Визначити юридичний склад.
3. Проаналізувати принципи справедливості, добросовісності та розумності у цивільному праві.

Завдання

1. Які з вказаних суспільних відносин регулюються нормами цивільного права:

- 1) Відносини між двома громадянами з приводу купівлі-продажу квартири?
- 2) Відносини між спадкодавцем та нотаріусом з приводу посвідчення складеного заповіту?
- 3) Відносини між банком та громадянином з приводу отримання останнім кредиту на купівлю автомобіля?
- 4) Відносини між виконкомом місцевої ради і громадянином Олешком у зв'язку з виданням ордера на квартиру?
- 5) Відносини між ПрАТ «Зірка» та ТОВ «Смела» з приводу продажу останнім новорічних подарунків для дітей співробітників акціонерного товариства?
- 6) Відносини між автором книги та видавництвом з приводу видання книги?
- 7) Відносини між ПрАТ «Зірка» та фізичною особою з приводу прийняття на роботу?
- 8) Відносини між податковою інспекцією та підприємцем, що виникають з приводу сплати податків?
- 9) Відносини між засновниками акціонерного товариства та державним реєстратором з приводу реєстрації товариства?
- 10) Відносини між матір'ю та батьком дитини з приводу невиплати останнім аліментів на спільну дитину?

2. Золотарьов зняв квартиру, що належить на праві приватної власності Малишевському, терміном 1 рік.

Охарактеризуйте правовідношення, що виникло. Назвіть суб'єктів, об'єкт, зміст і підставу виникнення зазначеного правовідношення.

Список рекомендованої літератури

1. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. / за ред.: О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. 5-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2013. Т. 1. 832 с.
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України у 2 т. вид., перероб і допов. / за ред.: О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. Київ: Юрінком Інтер, 2013. Т. II. 1120 с.
3. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: у 2-х т. / відп. ред. В. Г. Рогань. 2-ге вид. Харків: Фактор, 2010. Т. 2. 2010. 784 с.
4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / за заг. ред.: Є. О. Харитонова, О. І. Харитонової, Н. Ю. Голубевої. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010.
5. Коссак В. М. Реалізація суб'єктивних цивільних прав особи в умовах пандемії. *Права приватної особи в умовах пандемії COVID-19: проблеми здійснення і захисту*: кол. монографія. Одеса: Гельветика, 2020. С. 65–77.
6. Якубівський І. Є. Набуття, здійснення та захист майнових прав інтелектуальної власності в Україні: монографія. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 522 с.
7. Цивільне право України: посібник для аудиторного і самостійного вивчення курсу / за ред.: Є. О. Харитонова, І. В. Давидової, К. Г. Некіт. Одеса: Фенікс, 2016. 570 с.
8. Цивільне законодавство України (основні категорії, принципи та концепти): монографія / авт. кол.; за заг. ред. Є. О. Харитонова. Одеса: Фенікс, 2012. 344 с.
9. Цивільне законодавство України: концепція, категорії, визначення: навч. посіб. / авт. кол.; за ред.: д-ра юрид. наук, проф. Є. О. Харитонова, канд. юрид. наук К. Г. Некіт. Одеса: Юрид. література, 2014. 324 с.

ТЕМА 2.

ЗДІЙСНЕННЯ І ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

2 ГОД

1. Суб'єкти здійснення цивільних прав.
2. Способи здійснення цивільних прав, їх класифікація.
3. Строки здійснення цивільних прав.

4. Межі здійснення цивільних прав: поняття та сутність.
5. Неприпустимість зловживання цивільними правами.
6. Неприпустимість порушення прав інших осіб, завдання шкоди довкіллю, культурній спадщині при здійсненні цивільних прав.
7. Неприпустимість зловживання монопольним становищем, недобросовісної конкуренції при здійсненні цивільних прав.
8. Підстави припинення цивільних прав.
9. Поняття захисту цивільних прав.

Методичні вказівки

Можливість примусового захисту цивільних прав та інтересів суттєво відрізняє юридичні норми від інших соціальних норм, оскільки забезпечує виконання їх регулятивної та охоронної функцій. Тому важливим елементом правової держави є не тільки якнайширше закріплення суб'єктивних прав людини (особи), а й забезпечення їх реального захисту.

Юридичними фактами у цивільному праві є обставини, наявність яких тягне за собою виникнення, зміну, припинення цивільних правовідносин. Найбільш розповсюджена та визнана класифікація юридичних фактів – це поділ їх залежно від «вольового критерію», а саме на: дії (тобто, обставини, що прямо залежать від волі людини) та події (обставини, які виникають та існують незалежно від волі людини й невіддільні їй).

Питання для обговорення

1. Проаналізувати підстави виникнення цивільних правовідносин та юридичні факти;
2. Розглянути представництво юридичних і фізичних осіб.
3. Розглянути поняття «охорона» і «захист» цивільних прав.

Завдання

Петренко звернувся до суду з проханням про продовження строку для прийняття спадщини, яка відкрилася після смерті його матері. Своє прохання він мотивував тим, що дізнався про відкриття спадщини тільки зараз, через 1.5 роки після її смерті.

При розгляді справи було встановлено, що Петренко на протязі останніх років не підтримував з матір'ю ніяких відносин, зокрема, не надав їй матеріальну допомогу, хоча вона й зверталася до нього з таким проханнями. Всі турботи по утриманню та догляду за матір'ю прийняла на себе сестра Петренко, до якої й перейшло все спадкове майно.

Чи буде задоволено позов Петренко й чому?

Список рекомендованої літератури

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. / за ред.: О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. 5-те вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2013. Т. 1. 832 с.
4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України у 2 т. вид., перероб. і допов. / за ред.: О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. Київ: Юрінком Інтер, 2013. Т. II. 1120 с.
5. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: у 2-х т. / відп. ред. В. Г. Ротань. 2-ге вид. Харків: Фактор, 2010. Т. 2. 2010. 784 с.
6. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / за заг. ред.: Є. О. Харитонova, О. І. Харитонovoї, Н. Ю. Голубевої. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010.
7. Бервено С.М., Васильєва В. А., Галянтич М. К. Цивільне право України. Загальна частина: підруч. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 976 с.
8. Дудченко В.В., Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Цивільне та сімейне право України: підруч. Київ: Правова єдність, 2009. 968 с.
9. Коссак В. М. Реалізація суб'єктивних цивільних прав особи в умовах пандемії. *Права приватної особи в умовах пандемії COVID-19: проблеми здійснення і захисту*: кол. монографія. Одеса: Гельветика, 2020. С. 65–77.
10. Цивільне право України: посібник для аудиторного і самостійного вивчення курсу / за ред. Є. О. Харитонova, І. В. Давидової, К. Г. Некіт. Одеса: Фенікс, 2016. 570 с.
11. Якубівський І. Є. Набуття, здійснення та захист майнових прав інтелектуальної власності в Україні: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 522 с.

ТЕМА 3
ОХОРОНА І ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ
2 ГОД

1. Співвідношення понять «охорона» і «захист» у цивільному праві.
2. Право на захист та його суб'єкти.
3. Підстави захисту цивільних прав.
4. Строки захисту цивільних прав.
5. Судовий порядок захисту цивільних прав.
6. Нотаріальний порядок захисту цивільних прав.
7. Самозахист цивільних прав.
8. Способи захисту цивільних прав: поняття та класифікація.
9. Визнання права як спосіб захисту.
10. Визнання правочину недійсним як спосіб захисту цивільних прав.
11. Припинення дії, яка порушує право, як спосіб захисту.

Методичні вказівки

Поняття та правова природа захисту суб'єктивних цивільних прав Проблема захисту суб'єктивних цивільних прав традиційно є об'єктом пильної уваги дослідників. У вітчизняній науці цивільного права ця проблематика також завжди була й залишається актуальною: вона досліджувалась, зокрема, в монографіях «Охорона і захист прав та інтересів фізичних та юридичних осіб в цивільних правовідносинах», «Особливості захисту суб'єктивних цивільних прав тощо, стала предметом системних досліджень у галузі цивільного права України.

За загальним правилом, вітчизняне цивільне законодавство виходить з того, що захисту підлягає лише право, яке порушене, не визнається або оспорується. У певних випадках закон допускає звернення особи до суду з метою попередження порушення його права, яке ще не сталося. Вочевидь, між цими двома позиціями існує певна неузгодженість, причиною якої можна визнати зіткнення прагнень законодавця надати учасникам приватних правовідносин можливість попереджувати порушення своїх прав із традиційним ученням про захист права. У цій частині, як і для

будь-яких приватноправових конструкцій, завдання науки полягає в розробленні цілісного вчення про превентивний захист суб'єктивного права, наріжним каменем якого є питання про правову природу цього захисту. Головна проблема полягає в тому, як саме ідея превентивного захисту має бути узгоджена з традиційним поняттям захисту суб'єктивного права.

Питання для обговорення

1. Розглянути поняття і зміст суб'єктивного права на захист.
2. Юрисдикційні та неюрисдикційні форми захисту цивільних прав та інтересів.
3. Доктринальні підходи до поняття «способи захисту цивільних прав та інтересів».

Завдання

1. Розглянути ситуації порушення, невизнання та оспоровання цивільних прав.
2. Навести приклади у законодавстві України про випадки, коли нездійснення права на захист припиняє порушене цивільне право.

Список рекомендованої літератури

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Київ: Преса України. 1997. 80 с.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40. Ст. 492. С. 1530.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
5. Безлюдько І.О., Бичкова С. С., Бобрик В. І. [та ін.]. Цивільне процесуальне право України: навч. посіб. / за заг. ред. С. С. Бичкової. Київ: Атіка, 2006. 384 с.
6. Коссак В. М. Реалізація суб'єктивних цивільних прав особи в умовах пандемії. *Права приватної особи в умовах пандемії COVID-19: проблеми здійснення і захисту*: кол. монографія. Одеса: Гельветика, 2020. С. 65–77.
7. Цивільне право України: посіб. для аудит. і самост. вивчення / за ред.: Є. О. Харитонова, І. В. Давидової, К. Г. Некіт. Одеса: Фенікс, 2016. 570 с.
8. Якубівський І. Є. Набуття, здійснення та захист майнових прав інтелектуальної власності в Україні: монографія. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 522 с.

ТЕМА 4
ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ
У ОКРЕМИХ ВИДАХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ
3 ГОД

1. Відновлення становища, яке існувало до порушення права, як спосіб захисту.
2. Зміна правовідношення і припинення правовідношення як способи захисту.
3. Примусове виконання обов'язку в натурі як спосіб захисту.
4. Відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди як спосіб захисту цивільних прав.
5. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди як спосіб захисту цивільних прав.
6. Визнання незаконними рішення, дії чи бездіяльності органу публічної влади, їх посадових і службових осіб як спосіб захисту цивільних прав.
7. Поняття та види способів захисту речових прав.
8. Витребування майна з чужого незаконного володіння.
9. Захист права власності від порушень, не пов'язаних із позбавленням власника володіння майном (негаторний позов).
10. Визнання права власності як спосіб захисту.
11. Визнання незаконним правового акту, що порушує право власності.

Методичні вказівки

Захист суб'єктивних прав тісно пов'язаний також зі стадією здійснення цих прав і виконання обов'язків. Основним завданням захисту є подолання перешкод, які створюються уповноваженій особі на шляху здійснення свого права, через забезпечення виконання зобов'язаною особою покладених на неї обов'язків.

Найбільш поширеним є визначення форми захисту права як комплексу внутрішньо узгоджених організаційних заходів щодо відновлення порушеного, невизнаного, оспорюваного права, який здійснюється уповноваженими органами або самою уповноваженою особою в певному порядку за певними процесуальними

правилами. Таке бачення по суті зводить форми захисту до діяльності осіб чи уповноважених органів. У свою чергу, це зумовлює можливість сплутування форм і способів захисту прав, оскільки останні також розуміються через категорію «заходи».

Категорія «форма захисту» суб'єктивного цивільного права повинна характеризувати як порядок захисту права, так і суб'єкта, який безпосередньо здійснює захист. При цьому, однак, слід зважати на те, що процедурних правил здійснення захисту прав значно більше, ніж суб'єктів захисту. Так, у разі звернення уповноваженої особи до судів України за захистом свого права існують особливі процедурні правила як для певної системи судів відповідної юрисдикції (загальні, господарські, адміністративні), так і для судів у межах окремої юрисдикції (зокрема, позовне провадження, наказне провадження тощо для загальних судів).

Питання для обговорення

1. Схематично відобразити здійснення і захист суб'єктивного права у різних правовідносинах.
2. Охарактеризуйте порядок здійснення захисту: юридичними особами, фізичними особами, особами, що займаються підприємницькою діяльністю, державними установами.

Завдання

1. Після того, як торкнулася машина, яка є власністю Петрова та машина, яка є власністю Іванова, отримав травму Сидоров, який їхав із Івановим. Сидоров подав позов у суд до Петрова про відшкодування шкоди. Суд задовільнив позов в повному обсязі. Петров подав скаргу на рішення суду, вказав, що відшкодування шкоди з нього одного несправедливо, так як у аварії був повинен також Іванов. Яке рішення повинен прийняти суд.

Список рекомендованої літератури

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Київ: Преса України. 1997. 80 с.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40. Ст. 492. С. 1530.

4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
5. Безлюдько І.О., Бичкова С. С., Бобрик В. І. [та ін.]. Цивільне процесуальне право України: навч. посіб. / за заг. ред. С. С. Бичкової. Київ: Атіка. 2006. 384 с.
6. Коссак В. М. Реалізація суб'єктивних цивільних прав особи в умовах пандемії. *Права приватної особи в умовах пандемії COVID-19: проблеми здійснення і захисту*: кол. монографія. Одеса: Гельветика, 2020. С. 65–77.
7. Цивільне право України: посіб. для аудит. і самост. вивчення / за ред.: Є. О. Харитонова, І. В. Давидової, К. Г. Некіт. Одеса: Фенікс, 2016. 570 с.
8. Якубівський І. Є. Набуття, здійснення та захист майнових прав інтелектуальної власності в Україні: монографія. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 522 с.
9. Федорич І. Я. Підстави недійсності правочинів прийняття спадщини та відмови від спадкування: аналіз судової практики. *Порівняльно-аналітичне право* [Електронний ресурс]. 2017. № 3. С. 79–81. URL: www.pap.in.ua

ТЕМА 5

СПЕЦІАЛЬНІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ

ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

2 ГОД

1. Відшкодування шкоди, завданої власникові земельної ділянки, житлового будинку, інших будівель у зв'язку зі зниженням їх цінності.
2. Повернення безпідставно набутого або збереженого за рахунок іншої особи майна (кондикція) як спосіб захисту цивільних прав.
3. Відшкодування збитків як спосіб захисту у зобов'язальних правовідносинах.
4. Сплата неустойки за порушення зобов'язання.
5. Особливості відповідальності за порушення грошового зобов'язання.
6. Зміна та розірвання договору у зв'язку із порушенням зобов'язання.
7. Оперативні санкції у зобов'язальних правовідносинах.
8. Способи захисту цивільних прав в іпотечних правовідносинах.
9. Відшкодування майнової шкоди як спосіб захисту.

Методичні рекомендації

Спеціальні способи захисту цивільних прав включають:

1. Судовий шлях – звернення до суду для захисту своїх прав та інтересів. Громадянин має право звернутися до суду, якщо вважає, що його права було порушено.

2. Органи державної влади – звернення до різних органів державної влади, відповідальних за захист прав громадян. Наприклад, до органів правопорядку, прокуратури, уповноважених з прав людини тощо.

3. Громадські організації – звернення до різних громадських організацій, які опікуються захистом прав громадян. Наприклад, до правозахисних організацій, благодійних фондів тощо.

4. Засоби масової інформації – використання засобів для залучення уваги до порушення прав і інтересів громадян. Наприклад, публікація статті у газеті, звернення на телебачення тощо.

5. Міжнародні організації – звернення до різних міжнародних організацій, які опікуються захистом прав людини. Наприклад, до ООН, Європейського суду з прав людини тощо.

Практичне значення поділу способів захисту на загальні та спеціальні полягає в тому, що встановлення законом спеціального способу захисту для певних суб'єктивних прав чи конкретних випадків їх порушення має виключати застосування для цих випадків загальних способів захисту. Одночасне застосування спеціального та загального способу захисту визнається Верховним Судом України можливим тільки за умови їх тотожності. Вочевидь, ідеться про випадки, коли загальний спосіб захисту, наприклад визнання права (п. 1 ч. 2 ст. 16 ЦК України), знаходить нормативне закріплення й у спеціальних нормах, зокрема, про можливість визнання права власності (ст. 392 ЦК України).

Питання для обговорення

1. Зробити порівняльний аналіз сплати неустойки та відповідальності за грошове зобов'язання.
2. Який спосіб захисту і охорони спадкових правовідносин?
3. Зробити аналіз охорони права на обов'язкову частку при спадкуванні.

Завдання

Кримов видав довіреність своїй дружині Макаровій на отримання грошового вкладу в районному відділенні Ощадбанку. Після смерті довірителя мати Кримова (як спадкоємець) заявила в суді позов до Макарової про витребування у останньої отриманого нею на ім'я померлого грошового внеску. Суд задовольнив позов. У апеляційній скарзі відповідач, не погоджуючись з рішенням суду, вказала на те, що оскільки Кримов (її чоловік) видав їй довіреність на отримання внеску без будь-яких обмежень, вона набувала право розпоряджатися внеском на свій розсуд і тому грошима розпорядилася на особисті потреби. Як співвідносяться такі поняття як повноваження й представництво? Як Кримову захистити свої права?

Список рекомендованої літератури

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Київ: Преса України. 1997. 80 с.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40. Ст. 492. С. 1530.
4. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
5. Безлюдько І.О., Бичкова С. С., Бобрик В. І. [та ін.]. Цивільне процесуальне право України: навч. посіб. / за заг. ред. С. С. Бичкової. Київ: Атіка. 2006. 384 с.
6. Коссак В. М. Реалізація суб'єктивних цивільних прав особи в умовах пандемії. *Права приватної особи в умовах пандемії COVID-19: проблеми здійснення і захисту*: кол. монографія. Одеса: Гельветика, 2020. С. 65–77.
7. Цивільне право України: посіб. для аудит. і самост. вивчення / за ред.: Є. О. Харитонова, І. В. Давидової, К. Г. Некіт. Одеса: Фенікс, 2016. 570 с.
8. Якубівський І. Є. Набуття, здійснення та захист майнових прав інтелектуальної власності в Україні: монографія. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 522 с.
9. Федорич І. Я. Підстави недійсності правочинів прийняття спадщини та відмови від спадкування: аналіз судової практики. *Порівняльно-аналітичне право* [Електронний ресурс]. 2017. № 3. С. 79–81. URL: www.pap.in.ua

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Поняття та види суб'єктивних цивільних прав.
2. Поняття та класифікація юридичних фактів у цивільному праві.
3. Юридичні склади.
4. Правочин як підстава виникнення цивільних прав.
5. Створення об'єкта інтелектуальної власності як підстава виникнення цивільних прав.
6. Завдання шкоди як юридичний факт.
7. Акти органів публічної влади, їх службових, посадових осіб як підстави виникнення цивільних прав.
8. Рішення суду як підстава виникнення цивільних прав.
9. Поняття здійснення суб'єктивних цивільних прав.
10. Принципи здійснення цивільних прав.
11. Суб'єкти здійснення цивільних прав.
12. Способи здійснення цивільних прав, їх класифікація.
13. Строки здійснення цивільних прав.
14. Межі здійснення цивільних прав: поняття та сутність.
15. Неприпустимість зловживання цивільними правами.
16. Неприпустимість порушення прав інших осіб, завдання шкоди довікілью, культурній спадщині при здійсненні цивільних прав.
17. Неприпустимість зловживання монопольним становищем, недобросовісної конкуренції при здійсненні цивільних прав.
18. Підстави припинення цивільних прав.
19. Поняття захисту цивільних прав.
20. Співвідношення понять «охорона» і «захист» в цивільному праві.
21. Право на захист та його суб'єкти.
22. Підстави захисту цивільних прав.
23. Строки захисту цивільних прав.
24. Судовий порядок захисту цивільних прав.
25. Нотаріальний порядок захисту цивільних прав.

26. Самозахист цивільних прав.
27. Способи захисту цивільних прав: поняття та класифікація.
28. Визнання права як спосіб захисту.
29. Визнання правочину недійсним як спосіб захисту цивільних прав.
30. Припинення дії, яка порушує право, як спосіб захисту.
31. Відновлення становища, яке існувало до порушення права, як спосіб захисту.
32. Зміна правовідношення і припинення правовідношення як способи захисту.
33. Примусове виконання обов'язку в натурі як спосіб захисту.
34. Відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди як спосіб захисту цивільних прав.
35. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди як спосіб захисту цивільних прав.
36. Визнання незаконними рішення, дії чи бездіяльності органу публічної влади, їх посадових і службових осіб як спосіб захисту цивільних прав.
37. Поняття та види способів захисту речових прав.
38. Витребування майна з чужого незаконного володіння.
39. Захист права власності від порушень, не пов'язаних із позбавленням власника володіння майном (негаторний позов).
40. Визнання права власності як спосіб захисту.
41. Визнання незаконним правового акту, що порушує право власності.
42. Відшкодування шкоди, завданої власникові земельної ділянки, житлового будинку, інших будівель у зв'язку зі зниженням їх цінності.
43. Повернення безпідставно набутого або збереженого за рахунок іншої особи майна (кондикція) як спосіб захисту цивільних прав.
44. Відшкодування збитків як спосіб захисту у зобов'язальних правовідносинах.

45. Сплата неустойки за порушення зобов'язання.
46. Особливості відповідальності за порушення грошового зобов'язання.
47. Зміна та розірвання договору у зв'язку із порушенням зобов'язання.
48. Оперативні санкції у зобов'язальних правовідносинах.
49. Способи захисту цивільних прав в іпотечних правовідносинах.
50. Відшкодування майнової шкоди як спосіб захисту.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	3
1. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	4
1.1. Анотація	4
1.2. Оцінювання успішності та технології викладання	4
1.3. Застосування сучасних технологій викладання та навчання.	6
2. НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ.....	7
3. ВСТУП ДО ДИСЦИПЛІНИ.....	9
4. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	10
Тема 1. Визнання і захист цивільних прав	10
Тема 2. Здійснення і захист цивільних прав	12
Тема 3. Охорона і захист цивільних прав	15
Тема 4. Захист цивільних прав у окремих видах зобов'язань	17
Тема 5. Спеціальні способи захисту цивільних прав	19
ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ	22

Навчальне видання

Ірина Григорівна БАБИЧ

ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Навчально-методичний посібник
до вивчення дисципліни «Захист цивільних прав»
для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «магістр»,
за спеціальністю 081 «Право»
факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

Електронне видання

В авторській редакції

Формат 60x84/16. Ум-друк. арк. 1,62. Видавець ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
e-mail: fenix-izd@ukr.net